

Broedende roofvogels op Noord- en Zuid-Beveland in 2000-05

Gerald Rozemeijer

Hoeveel roofvogels bezetten in Noord- en Zuid-Beveland, verder genoemd de Bevelanden, een territorium en wat is de trend in het begin van de 21^e eeuw? Die vraag was de drijfveer voor de start van een zes jaar durend gebiedsdekkend onderzoek door ondergetekende naar alle voorkomende roofvogels op de Bevelanden.

Dit vraagt uiteraard om een betrouwbare en systematische aanpak. Derhalve is er gewerkt volgens de Handleiding veldonderzoek Roofvogels (Bijlsma 1997). Onderzoek vond plaats door jaarlijks het gehele gebied meerdere keren uit te kammen. Buitengewoon boeiend om te doen, maar tegelijkertijd enorm arbeidsintensief. Zeker bij roofvogelinventarisatie waar juist het vinden van het nest zo belangrijk is.

Door het vele sjouwen door het gebied en het uitwerken van de gegevens is het inmiddels geoorloofd om, weliswaar voorzichtig, gefundeerde uitspraken te doen over de roofvogelpopulatie op de Bevelanden. Hieronder volgt een beknopte samenvatting van het onderzoek.

Landschap

De regio Noord- en Zuid-Beveland meet ongeveer 460.3 km² land, waarvan c. 3% uit bos en 7% uit beschermd natuurgebied bestaat. Het gebied is dun bevolkt met slechts één grote plaats (Goes) en her en der kleine en grote dorpen. Het land is vooral agrarisch in gebruik (70%). Fruitteelt komt op de Bevelanden veel voor. Polders zijn kleinschalig met een grootte van enkele honderden hectare. Dankzij de eeuwenlange inpolderingen zijn overal dijken te vinden, vaak begroeid met rijen populieren.

Noord-Beveland heeft een totale oppervlakte van c. 100 km². De noordzijde is een keten van inlagen en drassige gebieden ingeklemd tussen twee zeedijken. Beide eilanden grenzen aan de Oosterschelde en het Veerse Meer. Aan de zuidrand van Zuid-Beveland stroomt de Westerschelde. Hier en daar zijn wielen en kreken ontstaan door de inpoldering van oude zeearmen; deze zijn vaak omringd door riet. Na de Deltawerken zijn heel wat buitendijkse gebieden van het getij afgesloten. Slikken vielen droog en de grote drooggevallen delen raakten begroeid met bomen en struiken (Veerse Meer en Markiezaat). Veel van die gebieden zijn inmiddels tot natuurgebied verklaard.

Grotere industrie is sterk gecentraliseerd en te vinden in het Sloegebied, grenzend aan de Westerschelde.

Soortbesprekingen

Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*

Nog steeds de Bevelandse rover bij uitstek, al lopen de aantallen wel iets terug. Vooral de jaren 2001 en 2002 waren geweldige jaren met hoge aantallen broedparen (Tabel 1)

en uitgevlogen jongen. In de eerste drie jaren werden er maar liefst een kleine 90 jonge kiekken geringd, waarvan het overigens nog altijd wachten is op de eerste terugmelding. Gemiddeld vloog in 2001 het opvallend hoge aantal van 3.9 jongen per succesvol nest uit (op 35 nesten).

In 2002 leek het maximum wel bereikt te zijn, want in 2003 telde ik 'slechts' 95 paren. De laatste twee jaren zijn we zelfs weer terug op het niveau van 1999 en 2000, overigens met nog altijd een goede 90 paartjes. Het lijkt er echter op dat de populatie wat aan het krimpen is. De waarnemingen van deze opvallende vogel zijn minder geworden en ook het gemiddeld aantal uitgevlogen jongen per succesvol nest is aanzienlijk gedaald. Heeft onze Bruine Kiek veel concurrentie gekregen van Buizerd en/of Vos, is er minder voedsel voor het pak of waren 2001 en 2002 gewoon superdeluxe jaren voor de soort? Of misschien een combinatie van factoren, zoals meestal het geval is. De bekende broedplaatsen zijn nog steeds bezet, maar niet altijd meer met meerdere broedpaartjes tegelijk. Het landschap geeft voldoende ruimte voor minimaal 80-90 paren en ik verwacht dan ook dat de soort zich de komende jaren zal handhaven op dit aantal.

Tabel 1. Aantalsverloop van broedende roofvogels op Noord- en Zuid-Beveland (460 km²) in 2000-2005. *Trend in breeding numbers of raptors on the Bevelanden (460 km²) in 2000-2005.*

Jaar <i>Year</i>	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Bruine Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	91	100	106	95	91	88
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	0	1	2	3	3	4
Sperwer <i>Accipiter nisus</i>	37	35	32	38	37	35
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	43	46	47	51	57	63
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	143	126	122	108	112	115
Boomvalk <i>Falco subbuteo</i>	14	12	9	7	9	8
Slechtvalk <i>Falco peregrinus</i>	0	1	1	1	1	1
Totaal <i>Total</i>	328	321	319	303	310	314

Havik *Accipiter gentilis*

Zeeland was de laatste provincie waar de Havik ontbrak (Bijlsma 2000). Het heeft tot 2002 geduurd voor het eerste broedgeval kon worden bewezen. Niet ver van de Noord-Brabantse grens ontdekte ik in de zomer van 2002 een succesvol nest van deze nieuwkomer (2 uitgevlogen jongen). In 2001 was er echter al een territoriaal paartje aanwezig in de omgeving van het Veerse Meer op Noord-Beveland. Vanaf 2001 is de Havik op de Bevelanden toegenomen naar minimaal vier paren in 2005. En ook hier doet de soort het goed: uit 3 succesvolle nesten vlogen in 2005 tenminste 8 jongen uit.

De soort is vooral te vinden in de bosgebieden rondom het Veerse Meer en tegen de grens met Noord-Brabant. Door de afwezigheid van grote bossen in onze regio zal de Havik in aantal vermoedelijk niet veel verder toenemen. Mijn verwachting is dat

de teller zal stoppen bij een maximum van 6-8 paren. Onderzoek in Duitsland liet echter zien dat een havikpopulatie zeer snel kan groeien en ook stedelijk gebied niet schuwde. Benieuwd of mijn voorspelling staande blijft.

Sperwer *Accipiter nisus*

In 2000 telde ik 37 territoria; 2005 leverde 35 territoria op. De populatie lijkt dus redelijk stabiel. Toch heeft een Bevelandse Sperwer het niet makkelijk. In 2004 mislukte maar liefst de helft van de opgesnorde 26 nesten. Een fenomeen dat ook in de overige jaren van het onderzoek werd vastgesteld. Behalve het broedsucces (rond de 50%) ligt ook het aantal uitgevlogen jongen (gemiddeld minder dan 3.0) elk jaar ver onder het landelijk gemiddelde. Misschien dat ons open landschap niet in het voordeel is voor de jachtmethode van het Sperwertje. Ook afname van de huismussenpopulatie lijkt een rol te spelen. Toch valt het totaal aantal Sperwers mij zeker niet tegen. Ondanks de magere broedresultaten blijft de populatie stabiel.

Gekeken naar het matige broedsucces, het landschap en de uitbreiding van Buizerd en in mindere mate van Havik, verwacht ik geen verdere toename. Vermoedelijk zal de komende jaren de populatie met 30-35 paren stabiel blijven.

Buizerd *Buteo buteo*

De meest succesvolle roofvogel binnen het onderzoek. Wie had dat 15 jaar geleden gedacht, ik zeker niet! Van 43 naar 63 paren en waar en wanneer stopt het, want het eind lijkt nog niet in zicht. In minuscule bosjes, hoogspanningmasten, kort langs snelwegen, in boomgaarden, op populierendijkjes, op 3 meter hoogte in een eenzame wilg, op een piepklein eilandje in het Veerse Meer, in een grote particuliere en afgelegen tuin: bijna overal kan je een nestelende Buizerd tegenkomen. In verschillende opzichten is de Buizerd inmiddels ook uitgegroeid naar een mogelijk beduchte concurrent voor diverse andere rovers, zoals de Boomvalk (inname broedbiotoop) en de Bruine Kiekendief (voedselconcurrent). De broedresultaten liggen inmiddels op het landelijke gemiddelde en ik voorzie de komende jaren een doorgroei naar c. 70-75 paren. De huidige dichtheid met 14 paren per 100 km² ligt nog altijd aanzienlijk onder het landelijk niveau.

Torenvalk *Falco tinnunculus*

De meest voorkomende roofvogel in de regio. Met de huidige dichtheid van ongeveer 25 paartjes per 100 km² blijft de soort het hier uitstekend doen, niet in de laatste plaats door het enorme aanbod van nestkasten (ooit ongeveer 300 stuks; Rozemeijer 2000). Door de grote aantallen en de uitgestrektheid van het gebied is het tellen van de Torenvalk ondanks het broeden in nestkasten een verdraaid lastige klus. Veel paartjes broeden in de grote boomgaarden waar altijd wel ergens een nestkast is geplaatst. Inmiddels broedt maar liefst 93% van de populatie in een torenvalkenkast.

Wat een geweldig jaar moet 2000 zijn geweest met 121 getelde nesten in 143 territoria, want die aantallen zijn daarna helaas bij lange na niet meer gehaald. Het is algemeen bekend dat de soort in aantal kan fluctueren (Tabel 1) en sterk afhankelijk is van het muizenaanbod. Toch werden er bij iedere nestkastinspectie bijna altijd wel restanten

aangetroffen van voornamelijk juveniele Spreeuwen en diverse andere vogelsoorten. In de eerste drie jaar (2000-2002) zijn er ruim 300 jonge Torenvalken geringd. Tot vandaag is van c. 10 % een terugmelding ontvangen; de grootste afgelegde afstand, met 812 km, is een terugmelding uit Line, Noorwegen.

Boomvalk *Falco subbuteo*

Vanaf 1998 tot en met 2005 telde ik respectievelijk 12, 12, 14, 12, 9, 7, 9 en 8 paren. De soort broedt hier voornamelijk op stille, afgelegen en met populieren begroeide dijken. De neerwaartse trend wijt ik voor een groot gedeelte aan de inname van die eerder gerefereerde broedplaatsen door Buizerds. Boomvalken houden van rust in hun broedgebied. Een buizerdfamilie op een paar honderd meter afstand zorgt er in de meeste gevallen voor dat de Boomvalkjes na terugkomst op de oude stek weer verdwijnen. Zelfs als de plek de jaren daarvoor voor het valkje zeer succesvol is geweest. Is de soort daarom kwetsbaar? Ja en nee, want tijdens menig observatie heb ik mogen aanschouwen dat de soort zijn territorium goed kan beschermen tegen potentiële vijanden als Zwarte Kraai en Buizerd. Maar menig keer gebeurde het dat een Buizerd, als nieuwkomer in het broedbiotoop, het oude boomvalknest opbouwde en direct succesvol jongen grootbracht die tot ver in de zomer bij het nest bleven hangen.



Pas uitgevlogen Boomvalk, Kortgene, 15 augustus 2005 (Gerald Rozemeijer). *Recently fledged Eurasian Hobby, Kortgene, 15 August 2005.*

Tabel 2. Prooien van Boomvalken, verzameld op de Bevelanden in 1998-2005. *Prey of Eurasian Hobbies, collected on the Bevelanden in 1998-2005, based on pluckings found near nests.*

Prooi-soort <i>Prey species</i>	Oudelande 2003	Rilland 2003	Kortgene 2004	Overige 1998-2005	Totaal <i>Sum</i>
Bonte strandloper <i>Calidris alpina</i>	0	0	1	0	1
Oeverloper <i>Actitis hypoleucos</i>	1	0	0	0	1
Witgatje <i>Tringa ochropus</i>	0	0	1	0	1
Houtduif <i>Columba palumbus</i>	1	0	0	0	1
Zomertortel <i>Streptopelia turtur</i>	1	0	0	1	2
Duif sp. <i>Pigeon sp.</i>	1	0	0	0	1
Gierzwaluw <i>Apus apus</i>	22	22	42	58	144
Grote bonte specht <i>Dendrocopos major</i>	1	1	0	0	2
Groene specht <i>Picus viridis</i>	0	0	0	1	1
Veldleeuwerik <i>Alauda arvensis</i>	3	1	0	1	5
Boerenzwaluw <i>Hirundo rustica</i>	26	11	17	32	86
Huiszwaluw <i>Delichon urbica</i>	16	6	11	6	39
Oeverzwaluw <i>Riparia riparia</i>	0	0	0	1	1
Zwaluw sp. <i>Swallow sp.</i>	0	0	0	6	6
Boompieper <i>Anthus trivialis</i>	0	0	0	1	1
Graspieper <i>A. pratensis</i>	5	3	2	4	14
Witte kwikstaart <i>Motacilla alba</i>	7	2	1	1	11
Gele kwikstaart <i>M. flava</i>	2	0	1	1	4
Winterkoning <i>Troglodytes troglodytes</i>	1	0	0	0	1
Heggenmus <i>Prunella modularis</i>	5	0	0	0	5
Tapuit <i>Oenanthe oenanthe</i>	0	0	1	0	1
Zwarte roodstaart <i>Phoenicurus ochruros</i>	1	0	0	0	1
Merel <i>Turdus merula</i>	1	0	0	2	3
Zanglijster <i>T. philomelos</i>	1	1	0	0	2
Grote lijster <i>T. viscivorus</i>	0	1	0	0	1
Zwartkop <i>Sylvia atricapilla</i>	1	0	0	0	1
Grasmus <i>S. communis</i>	0	0	0	1	1
Tuinfluiters <i>S. borin</i>	1	0	0	0	1
Koolmees <i>Parus major</i>	4	1	0	4	9
Pimpelmees <i>P. caeruleus</i>	1	0	0	0	1
Bonte vliegenvanger <i>Ficedula hypoleuca</i>	1	1	0	0	2
Spreeuw <i>Sturnus vulgaris</i>	2	0	1	5	8
Huiszwaluw <i>Passer domesticus</i>	14	6	1	14	35
Ringmus <i>P. montanus</i>	11	3	0	7	21
Vink <i>Fringilla coelebs</i>	1	2	0	0	3
Kneu <i>Carduelis cannabina</i>	7	2	0	1	10
Groenling <i>C. chloris</i>	4	2	1	0	7
Putter <i>C. carduelis</i>	1	1	1	0	3
Rietgors <i>Emberiza schoeniclus</i>	1	1	0	1	3
Totaal <i>Total</i>	144	67	81	148	440

De laatste jaren is veel energie gestoken in prooionderzoek (Tabel 2). Maar liefst 37 vogelsoorten zijn aan de hand van plukresten als prooidier geregistreerd. Uit de lijst met 440 prooi-resten kwam de volgende verdeling: Gierzwaluw 32%, Boerenzwaluw 20%, Huiszwaluw 9%, Huismus 8%, Ringmus 5%, Graspieper 3%, Witte kwikstaart 3%, Kneu 2%, Koolmees 2% en Spreeuw 2%. Deze 10 soorten vormen samen meer dan 85%, de twee eerstgenoemde al 52%.

Van 34 nesten is exact bekend hoeveel jongen er zijn uitgevlogen. Met een gemiddelde van 2.2 jong per succesvol nest doet de soort het zeker niet slecht. Toch voorzie ik de komende jaren een verdere daling van het aantal broedpaartjes.

Slechtvalk *Falco peregrinus*

Sinds 2001 aanwezig (EPZ, Borsele) en vanaf 2002 broedt de soort elk jaar met succes. Het is eigenlijk wachten op de huisvesting van een tweede paartje. Zomerwaarnemingen in het Markiezaat hebben me op scherp gezet en menig hoogspanningmast wordt in die regio scherp in de gaten gehouden...

Discussie

Vermoedelijk is ruim 90% van de huidige roofvogelpopulatie op de Bevelanden in kaart gebracht. Het studiegebied is ondanks de afmetingen dan ook redelijk goed te inventariseren. Naast tellingen van de territoriale paartjes is er in 2000, 2001 en 2002 ook getracht zoveel mogelijk broedbiologische gegevens te vergaren. In die periode werden jaarlijks ongeveer 200 nestkaarten ingevuld en zijn er in totaal 509 vogels geringd. Vergelijkbare gegevens uit het verleden zijn er helaas nauwelijks. Nooit eerder werd namelijk zo intensief en grootschalig onderzoek verricht. De aantallen, trends en opmars van (bosbroedende) roofvogels op de bosarme Bevelanden blijven uiteraard opmerkelijk, maar zijn zeker geen graadmeter voor overige delen van de provincie.

De laatste zes jaren is de roofvogelpopulatie op Noord- en Zuid-Beveland (303-328 paren; Tabel 1) echter opmerkelijk stabiel gebleven. Waar de ene soort wat uitbreidt, zie je bij de andere een lichte daling in aantal. Het lijkt erop dat er, gerekend met de huidige condities, op de Bevelanden maximaal plaats is voor 330-350 paren roofvogels. Afhankelijk van wijzigingen in het landschap en voedselaanbod, zie ik in de nabije toekomst dan ook geen noemenswaardige doorgroei van de totale aantallen. Zo langzamerhand lijkt het maximum wel bereikt. Daarnaast lijkt concurrentie tussen de soorten onderling een niet te onderschatten factor voor de verdere groei en ontwikkeling van de diverse soorten roofvogels op de Bevelanden in de nabije toekomst.

Dankwoord

Een groot woord van dank gaat uit naar Adri Joosse voor het ringen en naar Niels de Schipper voor het klimwerk en de vele hulp tijdens onder andere het ringen en enkele inventarisaties. Verder dank aan Rob Bijlsma en Klaas van Haeringen voor hun hulp bij het determineren van de boomvalkprooien. En tot slot aan een ieder die mij voorzag van roofvogelwaarnemingen in de afgelopen jaren.

Summary

Rozemeijer G. 2005. Breeding raptors on Noord- and Zuid-Beveland in 2000-05. De Takkeling 13: 220-227.

Noord- and Zuid-Beveland, situated in the delta of the southwestern Netherlands, cover 460 km², of which only 3% consists of woodland and 7% of nature reserves (mostly wetlands). The area has a small human population, mainly concentrated in the town of Goes and small villages. Over the centuries this region has been taken from the North Sea by consecutive endikements, still visible in the landscape by dikes (often planted with rows of poplar) and small polders. Creeks, inlets and (former) sea arms border the region, providing large wetlands with reedbeds. Historically, this region has always been poor in breeding raptor species until the late 20th century when several species started to profit from woodlots planted after the Second World War (in combination with an overall increase of raptors in The Netherlands).

Eurasian Marsh Harriers *Circus aeruginosus* were present with respectively 91, 100, 106, 95, 91 and 88 pairs in 2000-05. The slight decline in numbers is paralleled by a reduction in breeding output, possibly resulting from increased competition for food (and interspecific interactions?) with Common Buzzard *Buteo buteo* and Red Fox *Vulpes vulpes*.

The Northern Goshawk *Accipiter gentilis* colonised the area in 2001 and bred for the first time in 2002. In 2005 3 out of 4 pairs produced at least 8 fledglings. The limited availability of suitable breeding habitat offers little scope for a large increase.

The local Eurasian Sparrowhawk *Accipiter nisus* population is stable with resp. 37, 35, 32, 38, 37 and 35 pairs in 2000-05. Breeding success is poor, however. In 2004 for example, 50% of 26 nests failed and the average number of fledglings is less than 3.0 per successful pair.

Common Buzzards, a rather 'new' breeding bird for the region, increased from 43 pairs in 2000 to 63 pairs in 2005 (Table 1). This raptor species is highly adaptable and has been found nesting on electricity pylons, in poplar rows alongside roads, solitary willows, gardens, orchards, very small woodlots and islands. Buzzards overtake breeding territories of Eurasian Hobbies, and compete for the same food with Marsh Harriers. The present average density of 14 pairs/100 km² is likely to increase in the years to come.

Eurasian Kestrels *Falco tinnunculus* profit from the large-scale provisioning of nest boxes (up to 300 boxes provided; 93% of the pairs uses nest boxes for breeding). Breeding numbers in 2000-05 varied between 108 and 143 (Table 1), in conjunction with fluctuations in numbers of Common Voles *Microtus arvalis*. In years with a poor vole supply, Kestrels also prey extensively upon juvenile Starlings *Sturnus vulgaris* and other bird species.

The Eurasian Hobby *Falco subbuteo* shows a steady decline in 1998-2005, with resp. 12, 12, 14, 12, 8, 7, 9 and 8 pairs. Hobbies prefer poplars along dikes for breeding. The increase of Common Buzzard frequently resulted in the ousting of Hobbies from long-known breeding sites. Out of 34 nests with known outcome, an average of 2.2 chicks fledged. Important prey species, as based on pluckings found near nests, are

Swift *Apus apus*, Barn Swallow *Hirundo rustica*, House Martin *Delichon urbica* and sparrows *Passer* sp. (Table 2).

The Peregrine Falcon *Falco peregrinus* settled in 2001 and bred successfully for the first time in 2002 (and ever since) on the nuclear power plant of Borssele.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 2002. Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2001. De Takkeling 11: 7-48.
- Bijlsma R.G. 2003. Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2002. De Takkeling 12: 6-54.
- Bijlsma R.G. 2004. Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2003. De Takkeling 13: 7-55
- Bijlsma R.G. 2005. Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2004. De Takkeling 14: 9-56.
- Bijlsma R.G. 1998. Handleiding veldonderzoek Roofvogels. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Rozemeijer G. 2000. Broedonderzoek roofvogels op Noord- en Zuid-Beveland in 2000. Eigen uitgave.
- Rozemeijer G. & de Schipper N. 2002. Aantallen en broedresultaten van roofvogels in Noord- en Zuid-Beveland 2000-2002. Eigen uitgave.
- Vergeer J.W. & van Zuilen G. 1994 Broedvogels van Zeeland. Uitgeverij KNNV/SOVON, Utrecht.

Adres: Blokjesplaat 37, 4465 BE Goes (grozemeyer@zeelandnet.nl).



Torenvalk (Tekening: Rogier Vroon).